

INNOVATSION TA'LIM JARAYONLARI TADBIQI VA NATIJALARI

*Ro'ziyev Akmal Nosirdjonovich
Hamraboyev Ilhomjon Sotivoldiyevich
Qurbonova Nilufar Ravshanbekovna
FVB HFXO'M o'qituvchilari*

Annotatsiya: Ushbu maqolada innovatsion ta'lim jarayonlaridan qo'llaniladigan uslublar va bu uslublardan dasr jarayonlarida qo'llanilib, olingan natijalar bo'yicha qator xulosalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, ta'lim, ijodiy, loyihaga asoslangan ta'lim, so'rovga asoslangan ta'lim, aralashtirilgan ta'lim, sun'iy intellect va boshqalar.

Innovatsiya so'zi (in-ilk, novus-yangi)- yangilik kiritish, yangilik degan ma'noni anglatadi.

Pedagogik innovatsiya - pedagogik faoliyatdagi yangilik, o'qitish va tarbiya mazmuni va texnologiyasini o'zgartirish, ularning samaradorligini oshirishdir. Shunday qilib, innovatsion jarayon yangilikning mazmuni va tashkil etilishini shakllantirish va rivojlantirishdan iborat. Umuman olganda, innovatsion jarayon deganda innovatsiyalarni yaratish (tug'ilishi, rivojlanishi), ishlab chiqish, foydalanish va tarqatish bo'yicha kompleks faoliyat tushuniladi.

Innovatsion ta'lim jarayonlari – bu o'quvchilar o'rganishga yordam beradigan yangi ijodiy va samarali jarayondir. Bu jarayon ta'lim sifatini oshirish, jarayonni o'quvchilar uchun yanada qiziqarli va dolzarb qilish hamda XXI asr muomolariga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Dunyo bo'ylab oliygohlarda ko'plab turli xil innovatsion ta'lim jarayonlari qo'llaniladi. Eng keng tarqalgan innovatsion ta'lim jarayonlardan ba'zilar quyidagilardan iborat:

- **Loyihaga asoslangan ta'lim:** Ta'limning bu turi talabalarda(yoki o'quvchilarga) tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va hamkorlik ko'nikmalarini qo'llashni talab qiladigan real loyihalar ustida ishlashni o'z ichiga oladi. Loyihalashga asoslangan innovatsion ta'lim jarayonining dars vaqtida qo'llanilganda quyidagicha affazliklarini keltirishimiz mumkin:

- XXI-asrning tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va hamkorlik qilish kabi ko'nikmalarini rivojlantirish.

- Amaliy, tajribaviy o'rganish orqali yanada samaraliroq o'rganish.

- O'z bilimlariga egalik qilish orqali ko'proq o'zini o'zi boshqaradigan o'quvchilarga aylantirish.

- Ular uchun mazmunli bo'lgan loyihalar ustida ishlash orqali o'rganishga bo'lgan muhabbatni rivojlantirish.

- **So'rovga asoslangan ta'lim:** O'rganishning bu turi talabalarga(yoki o'quvchilarga) savollar berish, tadqiqot o'tkazish va xulosalar chiqarishni o'z ichiga oladi.

Auditoriyada so'rovga asoslangan ta'limdan foydalanishning ko'p afzalliklari bor. **Birinchidan**, bu talabalarga o'z bilimlarini egallashga imkon beradi. Talabalar o'quv jarayonida faol ishtirok etsa, ularda faollik va ishtiyoq paydo bo'ladi. **Ikkinchidan**, so'rovga asoslangan ta'lim o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va ijodkorlik kabi muhim ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu ko'nikmalar institutda, texnikumda va ish joyida muvaffaqiyatga erishish uchun zarurdir.

Uchinchidan, so'rovga asoslangan ta'lim o'quvchilarning o'rganayotgan mazmunini chuqurroq tushunishlariga yordam beradi. Talabalar o'quv jarayonida faol ishtirok etsalar, ular turli tushunchalar o'rtasida aloqa o'rnatishlari va mazmunning o'z hayoti bilan bog'liqligini ko'rishlari mumkin. Buning uchun o'qituvchi o'quvchilarni qiziqtirgan savol yoki muamodan boshlashdir. So'ngra o'quvchilarni mumkin bo'lgan yechimlar haqida fikr yuritish kerak. Talabalar bir nechta g'oyalarga ega bo'lgach, ular mavzuni tadqiq qilishni boshlashlari va o'z da'volarini tasdiqlovchi dalillar to'playdilar.

Va nihoyat, talabalar o'z xulosalarini guruh bilan baham ko'rishadi va xulosalarni muhokama qilishadi.

- **O'zgartirilgan kurslar:** O'zgartirilgan kursda talabalar(yoki o'quvchilar) darsdan tashqarida ma'ruza yoki boshqa o'quv materiallarini tomosha qilishadi, so'ngra mashg'ulotlar, loyihalar yoki muhokamalar ustida ishlash uchun darsdan foydalanadilar.

O'zgartirilgan kurslarda innovatsion ta'lim bu - ta'limda o'sib borayotgan tendentsiya. Ta'limga bunday yondashuv o'quvchilarning faolligini, ijodkorligini va muammolarni hal qilishga urg'u beradi. Shuningdek, u o'rganish tajribasini yaxshilash uchun texnologiyadan foydalanadi. O'zgartirilgan kurslarda innovatsion ta'limning ko'plab afzalliklari bor. **Birinchidan**, bu talabalarga shaxsiylashtirilgan tarzda o'rganish imkonini beradi. Talabalar o'zlari qiziqqan mavzular va ular ishtirok etishni istagan faoliyat turlarini tanlashlari mumkin. Bu ularga o'qishda faol bo'lishga yordam beradi. **Ikkinchidan**, o'zgartirilgan kurslarda innovatsion ta'lim talabalarga XXI-asr ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu ko'nikmalar tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, ijodkorlik va hamkorlikni o'z ichiga oladi. Ushbu ko'nikmalar institutda, texnikumda, ish joyida va hayotda muvaffaqiyatga erishish uchun zarurdir. **Uchinchidan**, o'zgartirilgan kurslarda innovatsion ta'lim o'quvchilarda o'rganishga bo'lgan muhabbatni rivojlantirishga yordam beradi. Talabalar mashg'ul bo'lsa va qiyinchilik tug'dirsa, ular o'rganishdan zavqlanish ehtimoli ko'proq. Bu ularga hayotlarining barcha sohalarida foyda keltiradigan umrbod o'rganishga bo'lgan

muhabbatga olib kelishi mumkin. Nihoyat, o'zgartirilgan kurslarda innovatsion ta'limni texnologiya yordamida yaxshilash mumkin. Texnologiyadan interfaol ta'lim tajribasini yaratish, fikr-mulohazalarni bildirish va talabalarni butun dunyo bo'ylab mutaxassislar bilan bog'lash uchun foydalanish mumkin.

O'zgartirilgan kurslarda innovatsion ta'lim ta'limga istiqbolli yondashuvdir. U talabalarga yanada samaraliroq o'rganish va XXI asrda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. O'zgartirilgan kurslarda foydalanish mumkin bo'lgan innovatsion o'quv faoliyatiga misollar:

- Loyiha asosida o'qitish: Talabalar o'zlarini qiziqtirgan real muammo ustida ishlaydilar. Bu mavzuni tadqiq qilish, yechimni loyihalash va taqdimot yaratishni o'z ichiga olishi mumkin.

- Qaytarilgan kurslar: Talabalar darsdan tashqari ma'ruzalarni tomosha qiladilar yoki materiallarni o'qiydilar. Bu guruhda ishlash, muammolarni hal qilish va muhokama qilish kabi o'zaro ta'sir va hamkorlikni talab qiladigan mashg'ulotlar uchun kurs vaqtini bo'shatadi.

- Texnologik ta'lim: Texnologiyadan interaktiv ta'lim tajribasini yaratish, fikr-mulohazalarni bildirish va talabalarni butun dunyo bo'ylab ekspertlar bilan bog'lash uchun foydalanish mumkin. Misol uchun, talabalar virtual haqiqatdan turli muhitlarni o'rganish uchun foydalanishlari, turli tushunchalar bilan tajriba o'tkazish uchun simulyatsiyalardan foydalanishlari yoki loyihalarda boshqa maktablar talabalari bilan hamkorlik qilishlari mumkin.

- **Aralashtirilgan ta'lim:** Ushbu turdagi o'rganish an'anaviy yuzma-yuz o'qitishni onlayn ta'lim bilan birlashtiradi. Aralashtirilgan innovatsion ta'limning ko'plab afzalliklari bor. Birinchidan, bu talabalarga o'z tezligida o'rganish imkonini beradi. Bu, ayniqsa, tengdoshlaridan farqli sur'atda o'rganadigan talabalar uchun foydalidir. Ikkinchidan, aralash innovatsion ta'lim talabalarga yanada moslashuvchan tarzda o'rganish imkonini beradi. Talabalar istalgan vaqtda, istalgan joydan onlayn materiallarga kirishlari va topshiriqlarni bajarishlari mumkin. Bu, ayniqsa, band bo'lgan yoki masofadan turib o'rganishi kerak bo'lgan talabalar uchun foydalidir. Uchinchidan, aralash innovatsion ta'lim talabalarga XXI asr ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu ko'nikmalar tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va hamkorlikni o'z ichiga oladi. Kursda aralash innovatsion ta'limni qanday amalga oshirish mumkinligiga ba'zi misollar:

- Qaytarilgan kurs: teskari kursda talabalar darsdan tashqari ma'ruzalarni tomosha qiladilar yoki materiallarni o'qiydilar. Bu guruhda ishlash, muammolarni hal qilish va muhokama qilish kabi o'zaro ta'sir va hamkorlikni talab qiladigan mashg'ulotlar uchun kurs vaqtini bo'shatadi.

- Onlayn ta'lim modullari: Onlayn ta'lim modullari o'quvchilar o'z tezligida bajarishlari mumkin bo'lgan mustaqil o'qitish birliklari. Ushbu modullar an'anaviy

yuzma-yuz o'qitishni to'ldirish yoki talabalarga mustaqil ravishda bilim olish imkoniyatini berish uchun ishlatilishi mumkin.

- Texnologik ta'lim: Texnologiyadan interaktiv ta'lim tajribasini yaratish, fikrmulohazalarni bildirish va talabalarni butun dunyo bo'ylab mutaxassislar bilan bog'lash uchun foydalanish mumkin. Misol uchun, talabalar virtual haqiqatdan turli muhitlarni o'rganish uchun foydalanishlari, turli tushunchalar bilan tajriba o'tkazish uchun simulyatsiyalardan foydalanishlari yoki loyihalarda boshqa maktab o'quvchilari bilan hamkorlik qilishlari mumkin.

- Sun'iy intellekt: Sun'iy intellekt o'rganishni shaxsiylashtirish, fikrmulohazalarni taqdim etish va vazifalarni avtomatlashtirish uchun ishlatilishi mumkin. Bular butun dunyo oliygohlarida qo'llanilayotgan ko'plab innovatsion ta'lim jarayonlariga bir nechta misollar xolos. Bu jarayonlar ta'limni o'zgartirish va o'quvchilarni XXI-asr muammolariga tayyorlash salohiyatiga ega desak mubolag'a bo'lmaydi.

Xulosa

Innovatsion ta'lim jarayoni haqida xulosa qilib shuni aytish mumkinki, talabalarga ta'lim jarayonida yuqorida keltirilgan uslublardan foydalanish talabalarni bilim va ko'nikmalarni ham amaliy ham nazariy jihatdan mustahkamlaydi. Talabalar ta'lim jarayonidagi nazariya va amaliyotdan olingan natijalarni guruh bo'lib muhokama qilishlar va oxirgi xulosalarni chiqarishni o'rganishadi. Yuqoridagi ta'lim jarayonlarini qo'llagan xolda ta'lim berish yuqori natijarga olib keladi deyishimiz mumkin.

Innovatsion ta'lim jarayonlaridan foydalanishning afzalliklari:

Ular talabalarga samaraliroq o'rganishga yordam beradi.

- Ular o'rganishni o'quvchilar uchun yanada qiziqarli va tegishli qilishlari mumkin.

- Ular talabalarni XXI-asr muammolariga tayyorlashlari mumkin.

- Ular talabalarga XXI-asrning tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va hamkorlik qilish kabi ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

- Ular talabalarga ko'proq o'zini o'zi boshqaradigan o'quvchilar bo'lishga yordam berishi mumkin.

- Ular o'quvchilarga o'rganishga bo'lgan muhabbatni rivojlantirishga yordam beradi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.02.2023 yil PF-27son. (Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 02.03.2023-y., 06/23/27/0121-son)

2. Khamidov Jalil Abdurasulovich, Khujjiev Mamurjon Yangiboevich, Alimov Azam Anvarovich, Gafforov Alisher Xolmurodovich, Khamidov Odil Abdurasulovich. "OPPORTUNITIES AND RESULTS TO INCREASE THE

EFFECTIVENESS OF MULTIMEDIA TEACHING IN HIGHER EDUCATION." *Journal of Critical Reviews* 7 (2020), 89-93. doi:10.31838/jcr.07.14.13

3. Хўжжиев, М. Я. (2020). ВОЗМОЖНОСТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ МУЛЬТИМЕДИА В ПРОЦЕССЕ УРОКА. *Universum: психология и образование*, (1), 10-13.

4. Kakhhorov S.K., Zhuraev A.R. Method of application of virtual stands in teaching subjects of electrical engineering, radio engineering and electronics// LXII International correspondence scientific and practical conference «International scientific review of the problems and prospects of modern science and education» (Boston. USA. September 22-23). 2019. – P. 44-47.

5. Рашидов Х. ва бошқалар. «Касбий педагогика» блокани ўқитиш методикаси. Тошкент: ЎМКХТТКМО ва УҚТИ, 2007. 200 б.

6. Олимов Қ.Т. ва бошқалар. Мутахассислик фанларини ўқитиш методикаси. Ўқув қўлланма. Тошкент, «Фан» – 2009. 172 б. 6. Олимов Қ.Т. ва бошқалар. Касб таълими услубияти. – Тошкент., “Молия-иқтисод”, 2006. – 165